

Enheten för arbetsmarknads-och rättighetsfrågor
Majlis Nilsson
08-785 49 06

Strategin för romsk inkludering - Lägesrapport 2013

Den 16 februari 2012 beslutade regering skrivelsen En samordnad och långsiktig strategi för romsk inkludering 2012-2032. Den tjugoåriga strategin görs inom ramen för den minoritetspolitiska strategin och ska ses som en förstärkning av minoritetspolitiken. Det övergripande målet är att den roms som fyller 20 år 2032 ska ha likvärdiga möjligheter i livet som den som är icke-rom. De då tjugoåriga romernas rättigheter bör tas till vara inom ordinarie strukturer och verksamhetsområden i lika hög grad som rättigheterna för tjugoåringarna i den övriga befolkningen.

Strategin utgår från de mänskliga rättigheterna med särskild betoning på principen om icke-diskriminering. Målgruppen är framför allt de romer som befinner sig i ett socialt och ekonomiskt utanförskap och är utsatta för diskriminering. Romskt deltagande och inflytande bör genomgående säkerställas i strategin. Insatserna ska ingå i den ordinarie verksamheten.

Regeringen beslutade 29 mars 2012 att Länsstyrelsen ska ansvara för samordningen av den nationella uppföljningen av den samordnade och långsiktiga strategin för romsk inkludering 2012-2032 och för vissa delar av genomförandet.

Länsstyrelsen ska årligen under 2013-2015 senast den 15 april till Regeringskansliet lämna en lägesrapport om pilotverksamheten med en analys av eventuella problem och förslag till åtgärder för att förbättra verksamhetens resultat och målpuppfyllelse.

Detta är Länsstyrelsens andra rapport. Rapporten grundar sig på pilotkommunernas årliga rapportering, Länsstyrelsens löpande uppföljning via lärandeträffar med kommunernas projektledare, besök i pilotkommunerna, samtal med romer och det romska forum som Länsstyrelsen arrangerar för romer boende i pilotkommunerna samt externa utvärderarens rapport. Arbetsförmedlingens och Skolverkets årliga rapporter vägs in samt Länsstyrelsens uppföljning av minoritetspolitiken.

Innehåll

1. Sammanfattning.....	3
2. Nationella uppdrag.....	4
2.1. Länsstyrelsens insatser.....	4
2.2. Övriga uppdrag kopplade till strategin.....	5
3. Redovisning av pilotverksamheten 2013.....	7
3.1. Mänskliga rättigheter.....	7
3.1.1. Pilotkommunerna.....	8
3.2. Minoritetspolitiken.....	11
3.2.1. Pilotkommunerna.....	12
3.3. Romsk delaktighet och inflytande.....	14
3.3.1. Pilotkommunerna.....	15
3.4. Strukturellt långsiktigt arbete.....	17
3.4.1. Pilotkommunerna.....	18
3.5. Brobyggare.....	22
3.5.1 Skolverket.....	23
3.5.2 Arbetsförmedlingen.....	23
3.5.3 Pilotkommunerna.....	24
4. Romskt forum.....	26
5. Slutsatser för pilotverksamheten 2013.....	27

1. Sammanfattning

Det inledande arbetet med strategin har till stor del koncentrerats till ett antal kommuner som med bidrag från nationell nivå ska driva en pilotverksamhet under åren 2012 – 2015. De kommuner som ingår i pilotverksamheten är Göteborg, Helsingborg, Linköping, Luleå och Malmö.

Syftet med pilotverksamheten är i enlighet med strategin att vidareutveckla arbetet med romsk inkludering i ett antal kommuner och undersöka hur det kan spridas till andra kommuner runt om i landet. I allt utvecklingsarbete ska lokal romsk delaktighet och lokalt romskt inflytande tillförsäkras.

Pilotverksamheten är inne på sitt andra år. Första året hade framför allt fokus på uppstart och organisering. Detta år har verksamheten fokuserats på aktiviteter och att bygga upp nätverk och kontakter, både internt och bland romer.

Pilotkommunerna har inte kunnat visa på konkreta effekter av sitt arbete än så länge. Kommunerna menar samtliga att nyckeln till att romer ska få tillgång till sina mänskliga rättigheter beror mycket på kunskap, vilket tar tid. Det offentliga behöver stärka sin kunskap i att arbeta utifrån rättigheterna, d.v.s. anpassa verksamheten så att romers möjligheter förbättras. Romerna å sin sida har behov av stöd där man upplever att det inte finns risk att bli diskriminerad p.g.a. sin etnicitet. Brobyggarna beskrivs som mycket viktiga verktyg i arbetet även om arbetssätt och förutsättningar behöver utvecklas för rollen.

Pilotkommunerna beskriver samtliga att det behövs finnas någon eller några som ansvarar för kommunens arbete med romsk inkludering, för att få den romska frågan prioriterad. Särlösningar och ibland positiv särbehandling kan ibland vara nödvändiga för att romer ska få tillgång till sina rättigheter. Det finns dock risk att övriga i kommunen blir passiva och hänvisar till andra att hitta lösningar.

Samverkan mellan pilotkommunerna och Arbetsförmedlingen har utvecklats under året och samtliga beskriver detta som en framgångsfaktor. Några samverkar också med ideell sektor. Ytterligare samverkan behöver utvecklas, inte minst med landstingen och regionerna.

En av de viktigaste faktorerna för framgång är romernas egna möjligheter till att vara delaktiga i utvecklingsarbetet. Samtliga kommuner har anställda romer, vilket man anser vara en förutsättning, men det behövs även ett gediget strukturerat arbete med samråden. Detta i förutsätter i sin tur att romer får rimliga möjligheter att kunna delta i samråd, arbetsgrupper och styrgrupper på lika villkor som kommunens tjänstemän.

2014-04-04

8119-8112-2013

Det finns en god grund för pilotkommunerna att ta fram fungerande metoder och arbetssätt för att skapa romsk inkludering. Det som behöver utvecklas kommande år är att skapa långsiktighet av de erfarenheter man gör nu.

Länsstyrelsens slutsatser i denna årsrapport är att:

- *Pilotkommunerna behöver förtydliga uppdraget att tillgodose romer sina mänskliga rättigheter. Rättighetsperspektivet behöver stärkas i styrdokument, planer och aktiviteter.*
- *Kopplingen till minoritetspolitiken behöver stärkas, särskilt vad gäller möjligheten till delaktighet och inflytande.*
- *Den romska civila organiseringen behöver ekonomiska resurser för att även romer ska kunna delta i utvecklingsarbetet.*
- *Arbetet med att skapa långsiktiga och hållbara strukturer behöver stärkas och utvecklas. Det kommer troligtvis att behövas fortsatt nationell stimulans även efter 2015 för att metoderna ska kunna permanentas på lokal, regional och nationell nivå.*
- *Brobyggarna som verktyg behöver ses över på nationell nivå, avseende förutsättningar, roll och mandat.*
- *Den regionala nivån behöver bli mer delaktig i strategins förverkligande. När det gäller hälsa behöver landstingens/regionernas roll förstärkas. Det finns även behov av mellankommunal samordning av den romska strategin.*

2. Nationella uppdrag

2.1. Länsstyrelsens insatser

Länsstyrelsen har under 2013 utvecklat formerna för pilotkommunernas gemensamma träffar, upphandlat extern utvärdering för pilotverksamheten och utvecklat former för delaktighet och inflytande med romer i pilotkommunerna samt etablerat kontakter med romska sakkunniga.

Pilotkommunernas gemensamma möten arrangeras av Länsstyrelsen där innehållet processas gemensamt med pilotkommunerna. Länsstyrelsen har genomfört sex gemensamma möten under 2013. Mötena har pågått under två dagar varav en del består av gemensam kompetensutveckling och en del av informations- och erfarenhetsutbyte. Kompetensutvecklingen har varit: samrådsformer, projektstyrning, kommunikation och mänskliga rättigheter. Ett möte ägnades helt åt Skånepolisens register och en spridningskonferens

2014-04-04

8119-8112-2013

arrangerades i december 2013. Till mötena har Arbetsförmedlingen, Skolverket, Arbetsmarknadsdepartementet och andra relevanta aktörer inbjudits. Länsstyrelsen besöker även pilotkommunerna regelbundet för att träffa styrgrupp, samordnare/projektledare och romer. Under hösten har några besök skett tillsammans med Sveriges Kommuner och Landsting för att stödja projektet att utveckla systematiska och kvalitativa samråd.

Den externa utvärderaren har varit på plats sedan januari 2013. Ansvar för utvärderingen har Raoul Wallenberginstitutet som i sin tur samarbetar med Emerga AB.

För att romsk delaktighet och inflytande ska finnas i arbetet har Länsstyrelsen etablerat kontakt med romer i de fem pilotkommunerna genom att bjuda in aktiva romer till gemensamma möten. Två möten har genomförts (i februari och maj) och ett ställts in (november). På mötena har romer från pilotkommunerna haft möjlighet att ha åsikter om såväl Länsstyrelsens som pilotkommunernas arbete. Sakkunniga romer har kopplats till samtliga av Länsstyrelsens uppdrag och en person med romsk bakgrund har anställts som projektmedarbetare.

Länsstyrelsen har löpande kontakt med myndigheter genom arbetsgruppen för nulägesbeskrivningen där Arbetsförmedlingen, Diskrimineringsombudsmannen, Boverket, Socialstyrelsen, Folkhälsomyndigheten och Skolverket deltar. Länsstyrelsen har även haft dialogmöten med Forum för levande historia, Ungdomsstyrelsen och Svenska ESF-rådet.

Det nationella kommunala nätverket för romsk inkludering har under 2013 samordnats av Södertälje kommun och fyra möten har hållits där även Länsstyrelsen har medverkat.

Vidare medverkar Länsstyrelsen i ett stockholmsbaserat nätverk för romsk inkludering, Stockholm Roma Net, som är ett ESF-finansierat projekt för kompetensutveckling. I nätverket deltar romska organisationer, kommuner, myndigheter, studieförbund, folkhögskolor och andra ideella organisationer med intresse av romsk inkludering. Nätverket initierade en förstudieansökan för att skapa en sammanhållen strategisk satsning i stockholmsregionen för romsk inkludering. Förstudien beviljades i december 2013 och Länsstyrelsen i Stockholms Län är projektägare. Dessutom är Länsstyrelsen i Stockholms Län projektpartners i en ansökan till EU-programmet Progress som syftar till att minska diskrimineringen och öka mångfalden i företag. Länsstyrelsen kommer vid ett beviljade att delta som sakkunniga kring romsk inkludering. Beslut väntas i april 2014.

2.2. Övriga uppdrag kopplade till strategin

En nulägesbeskrivning ska göras av situationen för romer i pilotkommunerna på områdena arbete, bostad, hälsa och social omsorg. Nulägesbeskrivningen görs i samverkan med Boverket, Socialstyrelsen, Folkhälsomyndigheten, Skolverket, Arbetsförmedlingen och Diskrimineringsombudsmannen samt romska sakkunniga. Länsstyrelsen i Stockholm samordnar arbetet.

2014-04-04

8119-8112-2013

Länsstyrelsen i Stockholms län har ett regeringsuppdrag om telefonrådgivning om hälsa för romska flickor och kvinnor.

Länsstyrelsen har i uppdrag att finansiera uppbyggandet av ett nationellt nätverk för kommuner för arbete med romsk inkludering.

Länsstyrelsen i Stockholms län har i uppdrag att genomföra ett arbete för fördjupad kunskap om frågor som är relevanta för jämställdheten mellan romska kvinnor och män samt flickor och pojkar.

Folkhälsomyndigheten har i uppdrag att låta genomföra en fördjupad studie om romska flickors och kvinnors livssituation och hälsa. Studien ska identifiera vilket stöd romska flickor och kvinnor får i dag och vilken kännedom de har om befintligt stöd i samhället.

Skolverket har i uppdrag att göra nulägesbeskrivningar av situationen för romska barn och elever i förskola, förskoleklass och grundskolan i pilotkommunerna. Nulägesbeskrivningarna ska ge en bild av om romska barn går i förskola och förskoleklass, hur situationen för romska elever ser ut när det gäller att gå igenom grundskolan och få behörighet att söka gymnasieskolan. Uppdraget redovisades våren 2013. Skolverket ska även tillgängliggöra en utbildning för romska brobyggare i förskola, förskoleklass och grundskola i pilotkommunerna. Syftet är att förbättra romska barns och elevers utbildningssituation.

Skolverket har i uppdrag att ta fram och sprida ett läromedelssupplement för grundskolan om romsk kultur, språk, religion och historia.

Skolinspektionen ska genomföra en granskning av insatser för att anpassa undervisningen till romska elevers förutsättningar och tillgodose deras eventuella behov av särskilt stöd enligt skollagen. I detta bör ingå att granska hur huvudmännen uppfyller skollagens krav när det gäller skolplikt för romska elever. Vidare bör det i granskningen ingå att lyfta fram lärande exempel. Granskningen ska redovisas till Regeringskansliet (Utbildningsdepartementet) senast den 31 maj 2015.

Regeringen har även beslutat om att satsa ytterligare fem miljoner kronor per år 2014 och 2015 för att utvidga insatser med brobyggare för romsk inkludering. Brobyggarna ska satsas på att även inkludera vissa andra samhällsområden än skolan, exempelvis socialtjänsten.

3. Redovisning av pilotverksamheten 2013

2014-04-04

8119-8112-2013

Regeringen har beslutat om en särskild satsning i fem kommuner, en så kallad pilotverksamhet under 2012-2015. Fem kommuner är utsedda till pilotkommuner: Luleå, Linköping, Göteborg, Helsingborg och Malmö.

Skolverket, Arbetsförmedlingen och Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) har uppdrag kopplade till pilotverksamheten. Bland de statliga åtgärderna i pilotverksamheten ingår utbildning av brobyggare, att pröva användningen av hälsokommunikatörer och ökad kunskap om stöd till romska barn i skolan.

Lägesrapporten för 2013 utgår från regeringens beslut angående pilotverksamheten och de villkor som följer för pilotkommunerna. I villkoren anges det att bidraget ska användas för att bygga upp en struktur eller motsvarande långsiktig lösning i den kommunala förvaltningen för att förbättra romers inkludering inom framför allt områdena utbildning, arbete, hälsa och social omsorg.

För bidraget gäller därutöver att kommunerna ska:

- identifiera romers behov och eventuella problem genom nulägesbeskrivningar i samverkan med relevanta myndigheter,
- bedriva metodutveckling i centrala verksamheter såsom utbildning, arbete, hälsa och socialtjänst i samråd med relevanta myndigheter och vad gäller hälsa även med landstingen,
- dokumentera kontinuerligt och systematiskt de åtgärder som vidtas och noga följa upp dem och att planeringen av den externa utvärderingen integreras i planeringen av åtgärderna, och
- säkerställa lokal romsk delaktighet och lokalt romskt inflytande i utvecklingsarbetet.

3.1. Mänskliga rättigheter

I villkoren för pilotkommunerna anges det att arbetet ska ske med utgångspunkt i Sveriges internationella åtaganden angående mänskliga rättigheter och med särskilt fokus på principen om icke-diskriminering, samt jämställdhet och barnets rättigheter. De åtgärder som behöver vidtas handlar framför allt om att *förverkliga romers tillgång till de mänskliga rättigheterna*. Det måste vara långsiktiga åtgärder som kan bidra till att förändra etablerade förväntningar, attityder och strukturer. Åtgärderna bör i första hand genomföras inom befintliga strukturer och verksamhetsområden som ska *garantera allas mänskliga rättigheter*. Regeringen bedömer därmed att utgångspunkten för nya insatser därför bör vara hur dessa strukturer och verksamhetsområden kan säkerställa *att också romer får tillgång till de mänskliga rättigheterna*.

Pilotverksamhetens externa utvärderare pekar på att det i pilotkommunernas styrdokument finns en nästan total avsaknad av ”rättighetspråk” eller referenser till mänskliga rättigheter i alla texter – förutom själva strategin. Utvärderarna

konstaterar att det i kommunernas projektbeskrivningar finns någon eller några referenser till mänskliga rättigheter, men oftast genom en direkt hänvisning till regeringsstrategin och alltså inte kopplat till det egna arbetet. En kommun, Luleå, har dock utvecklat en indikator för projektets måluppfyllelse med mänskliga rättigheter som grund, vilket är värt att lyfta fram då detta är den tydligaste kopplingen mellan faktisk verksamhet och rättigheter om återfinns i de olika texterna. Man konstaterar också att Länsstyrelsens information på den egna hemsidan saknar rättighetsperspektivet.

Erfarenheterna från Länsstyrelsens övriga uppdrag, framför allt i nulägesbeskrivningen, bekräftar bilden att det är svårt för det offentliga att ha utgå från det offentliga ansvar att säkerställa rättigheterna. Det offentliga efterfrågar ofta ökad detaljkunskap om romers levnadsvillkor och problem för att därefter göra insatser och riktade aktiviteter till romerna.

Denna avsaknad av ett rättighetspråk i dokument och praktisk handling minskar möjligheterna att fokusera på relationen mellan det offentliga som skyldighetsbärare och romer som rättighetsbärare. Det försvårar också insikten och acceptansen av att problemet idag ligger i att ordinarie strukturer inte har lyckats garantera romers tillgång till mänskliga rättigheter.

Länsstyrelsen kan konstatera att det har det skett en perspektivförskjutning under året bland såväl myndigheter som pilotkommuner. Men även om inställningarna har förändras behöver det även genomsyras i styrdokument och planer. Länsstyrelsen menar därför att rättighetsperspektivet behöver utvecklas och stärkas i pilotkommunerna framöver.

3.1.1. Pilotkommunerna

Luleå

Luleå kommun har arbetat fram en värdegrund för kommunens pilotverksamhet där de mänskliga rättigheterna är vägledande. Värdegrunden är dokumenterad i projektplanen där man slår fast att arbetet utgår från är det allmännas ansvar för att säkerställa medborgares mänskliga rättigheter. Man har även mål och indikatorer för att mäta detta.

Luleå ser att arbetet med pedagoger och barn är en framgångsfaktor för att på sikt säkerställa romers tillgång till samtliga mänskliga rättigheter och man satsar därför mycket energi på detta tillsammans med allmän kunskapsökning hos kommunanställda.

Brobygggarverksamheten beskrivs därutöver som en av de viktigaste metoderna för att stärka romers rättigheter. Luleå kommun har under 2013 utökat antalet brobyggare från en till tre. I slutet av 2013 fanns brobyggare med romsk kultur- och språkkompetens inom Arbetsmarknadsförvaltningen(Amf), Kulturförvaltningen(Kultur) och Barn- och utbildningsförvaltningen(Buf). Det är en medveten strategi för att sprida engagemanget och ansvaret för arbetet till så många som möjligt. Samarbetet med Arbetsförmedlingens brobyggare har också

2014-04-04

8119-8112-2013

intensifierats under året. Närvaron av brobyggare bidrar starkt till en icke-diskriminerande hållning från kommunens sida. Luleå beskriver att brobyggarna är en nödvändig förutsättning för att kunna åstadkomma tillgänglighet för romer att få tillgång till sina mänskliga rättigheter inom alla samhällsområden.

Luleå når hittills lika många kvinnor som män i aktiviteter riktade till romer. Brobyggarna är dock endast kvinnor medan Arbetsförmedlingens brobyggare är man. Kommunen strävar efter att fler verksamheter ska anställa romer, antingen i reguljär verksamhet eller genom subventionerade ungdomsanställningar..

Linköping

Linköpings kommun grundar sitt arbete på ett antal artiklar i FN:s konvention om de mänskliga rättigheterna. Linköping har satsat på ett antal utbildningstillfällen per år för tjänstemän i syfte att medvetandegöra tjänstemännen att inte frånta romerna sin rätt till egenmakt och autonomi. Utbildningstillfällena har innehållit föreläsning av forskare, romer med brobyggande och mångkulturell kompetens, workshops och samtal. Den föreningsutbildning som tidigare genomförts för romska föreningar och aktivister har fortsättningsvis erbjudits.

Kommunen har valt att prioritera romer från Balkan i sitt arbete, då man bedömt att det är denna grupp som har de största behoven. Tilliten till och förtroendet för svenska myndigheter menar kommunen är initialt låg bland romer från Balkan. En viktig del av Linköpings pilotverksamhet är därför att skapa tillit genom samtal och aktiviteter, bygga förtroende, ge tid för frågor och reflektion och möjlighet att diskutera olika traditioner, synsätt och regelverk. Tilliten till kommunen och tjänstemännens förhållningssätt sattes på prov i samband med avslöjandet om Skånepolisens register.

Generellt har kommunen inte märkt av att romer blivit mer restriktiva med kontakt efter avslöjandet om registrering. Kommunen tolkar detta att man genom sitt arbete lyckats etablera en förtroendefull kontakt med många romer.

Göteborg

Utgångspunkten för arbetet för romsk inkludering i Göteborgs Stad är att skapa strukturer där kommunens ordinarie verksamheter utformas så att romers mänskliga rättigheter säkerställs i samma utsträckning och på lika villkor, som för den som är icke-rom. I dialogen med romer har ett antal verksamhetsområden identifierats som särskilt prioriterade; skola/utbildning, socialtjänst/bostad, kultur, hälsa/äldreomsorg och arbetsmarknad.

I arbetet för att förverkliga romers mänskliga rättigheter i Göteborg är viktiga grundprinciper icke-diskriminering och jämlikhet, både som förhållningssätt i de interna arbetsprocesserna inom ramen för projektet och som ett viktigt delmål för de insatser som genomförs. Göteborg trycker på vikten av insatser som medför att kunskaperna om (minoriteters) mänskliga rättigheter, minoritetslagstiftning samt om romsk kultur, historia och situation ökar bland stadens anställda och i samhället. Göteborgs stad hänvisar här till ESF-projektet Roms san! – Är du rom? och projektets

2014-04-04

8119-8112-2013

utställning *Vi är romer* som funnits på Göteborgs stadsmuseum sedan mars 2013. 1670 av kommunens personal har deltagit i utbildningen inom ramen för projektet. Sammantaget har utställningen setts av minst 120 000 göteborgare.

Helsingborg

Hela strategin utgår ifrån de mänskliga rättigheterna. Respektive förvaltning i Helsingborg arbetar härmed aktivt med att förändra etablerade attityder och strukturer inom befintliga verksamhetsområden och att säkerställa romers rättigheter.

Den policy som finns i kommunen gäller alla medborgare. Det finns inget särskilt arbete för att motverka diskrimineringen av just romer. I Helsingborg finns Antidiskrimineringsbyrån/ADB där man kan vända sig när man utsätts för all sorts diskriminering. Helsingborg har haft utbildningsinsatser från Diskrimineringsombudsmannen till såväl tjänstemän som romer. Rområdet har på eget initiativ kontaktat DO som har genomfört utbildning i mänskliga rättigheter och i minoritetsfrågor. DOs utbildning kommer att fortsätta under 2014. Insatserna från skol- och fritidsförvaltningen vänder sig till barn och även deras föräldrar.

Hälsokommunikatörerna har under året arbetat och vänd sig till romska flickor och kvinnor. Ambitionen är att arbeta utifrån jämställdhet där kommunen försöker ge kvinnor och män lika mycket inflytande. Av brobyggarna är 4 av 6 brobyggare kvinnor. I rområdet finns en strävan man efter att man väljer en man och en kvinna från varje romsk grupp i Helsingborg.

Malmö

Malmöns arbete i pilotverksamheten är rättighetsbaserat och utgår från transparens, delaktighet och icke-diskriminering. Detta innefattar samtliga samhällsfärer; arbete, utbildning, bostad, hälsa, social omsorg och hållbara strukturer. I detta arbete är även barnets rättigheter centrala, inte minst inom socialtjänstverksamheten, skola och bostadsfrågor.

Malmöns utgångspunkt är att en av de centrala delarna i rättighetsbaserat arbete är målgruppens delaktighet i arbetets samtliga processer. Behovsanalys i nära relation till målgruppen sker dels löpande genom ständig kontakt och dialog med individer som tillhör den romska befolkningen och dels genom mer riktad verksamhet som syftar till att just undersöka behov. Det senare görs genom ett återkommande informationsmöte, genom närvaro och interaktion inom olika forum samt genom den kunskapsbank som RIKC:s verksamhet utgör i frågan.

Malmö rapporterar dock att avslöjandet om Skånepolisens register har starkt påverkat och präglat arbetet på RIKC, således även arbetet i pilotprojektet. Det förlorade förtroendet för polismyndigheten och övriga myndigheter anses fortsätta vara en stor utmaning i det framtida arbetet med romsk inkludering och delaktighet i Malmö.

2014-04-04

8119-8112-2013

RIKC strävar efter att både internt och externt öka medvetenhet kring och utgå ifrån normkritiska perspektiv i sitt arbete. Detta görs bland annat genom att involvera en mångfald av aktörer i nätverken, genom intern kompetensutveckling samt genom omvärldsbevakning.

Inom pilotprojektet stöttar RIKC två romska föreningar som bedriver läxhjälp för romska barn, vilket syftar till att öka deras kapacitet att tillgodogöra sig rätten till utbildning i ett skolsystem där mycket ansvar tillskrivs hemmet. Flertalet av de ärenden som man inom pilotprojektet deltar i behandlar barn inom socialtjänsten och i skolan, i dessa möten betonar och belyser vi barnets rättigheter, och specifikt som tillhörande en nationell minoritet.

En stor andel av de personer som efterfrågar och får stöd i olika ärenden på RIKC är kvinnor, i den riktade arbetsmarknadsinsatsen (där en majoritet av deltagarna varit män) arbetar RIKC aktivt för att värva även kvinnliga deltagare. RIKC har även etablerat kontakt med kvinnofridsprogrammet i Malmö.

3.2. Minoritetspolitiken

Den tjugoåriga strategin är en förstärkning av minoritetspolitiken som gäller för de fem nationella minoriteterna i Sverige; judar, romer, samer, som också är ett urfolk, sverigefinnar och tornedalingar. Minoritetspolitiken syftar till att ge skydd för de nationella minoriteterna och att stärka deras möjligheter till inflytande samt att stödja de historiska minoritetsspråken så att de hålls levande.

Minoritetspolitiken delas upp i tre delmål:

1. Diskriminering och utsatthet

Diskriminering, utsatthet och missgynnande av personer som tillhör nationella minoriteter ska bekämpas. De ska ha samma möjligheter som resten av befolkningen att delta i samhällslivet.

2. Inflytande och delaktighet

De nationella minoriteternas möjligheter till inflytande och delaktighet ska stärkas, bland annat genom att myndigheter samråder med dem. Minoriteterna ska ges reellt inflytande i frågor som berör dem.

3. Språk och kulturell identitet

De nationella minoriteternas språk och kulturer ska skyddas och främjas. Personer som tillhör nationella minoriteter ska kunna tillägna sig och använda sitt modersmål och utveckla en egen kulturell identitet. De nationella minoritetsspråken ska vara levande språk i Sverige.

Länsstyrelsens i Stockholms län har tillsammans med Sametinget uppföljningsansvar för Minoritetspolitiken. I uppföljningsrapporten för 2013 anger man att kommuner som ingår i ett förvaltningsområde brister gällande de minoriteter som kommunerna inte får statsbidrag för (bl.a. romer). Många kommuner informerar inte om rättigheter, genomför få eller inga aktiviteter till skydd för språk och kultur, erbjuder inget inflytande och saknar ett planmässigt

2014-04-04

8119-8112-2013

arbete. Kommunernas medvetenhet om att detta är en brist har dock ökat och fler nämner att de planerar att komma igång med insatser för övriga nationella minoriteter under 2013. I de kommuner som inte ingår i något förvaltningsområde är medvetenheten om lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk låg. Av de kommuner som Länsstyrelsen och Sametinget haft möjlighet att följa upp görs få insatser vad gäller information samt språk och kultur. De flesta erbjuder inte några särskilda former för inflytande utöver de möjligheter som alla kommuninvånare har att kontakta kommunen och uttrycka sin åsikt.

Den övergripande slutsatsen från Länsstyrelsen och Sametinget är att om minoritetspolitikens mål ska kunna förverkligas och de nationella minoriteternas rättigheter säkerställas så behöver kommuner, landsting och övriga myndigheter utveckla ett systematiskt arbetssätt som innefattar information, behovskartläggning, analys och uppföljning. Insatserna bör även vara målinriktade och inkluderas i ordinarie stysystem.

Göteborgs stad tillhör finskt förvaltningsområde sedan fyra år tillbaka och Luleå kommun anslöt sig under 2013. Övriga pilotkommuner tillhör inget förvaltningsområde. Som redovisas nedan finns liten koppling mellan pilotverksamheten och minoritetsarbetet i kommunerna. Detta behöver stärkas under kommande år.

3.2.1. Pilotkommunerna

Luleå

Kulturförvaltningen i Luleå kommun har anställt en romsk brobyggare och detta får förhoppningsvis effekten att fler romer får kännedom om vad förvaltningen kan erbjuda och får anses som ett led i att bidra till minoritetspolitikens intentioner att stärka romers kultur och språk.

Luleå kommun har sedan 2009 stöttat det romska nationaldagsfirandet och har under 2013 belyst romsk kultur genom bl.a. föreläsningar och filmvisningar på stadsbiblioteket. Upplägget har diskuterats på pilotverksamhetens projektgruppsmöten där brobyggarna ingår.

Inom pilotverksamheten har brobyggaren på Arbetsmarknadsförvaltningen skapat ett material som syftar till att stimulera yngre att lära sig den finskromska varieteten av romani chib, kaalé, samt bevara äldre sånger för eftervärlden så de inte glöms bort.

Inom anslaget för rekrytering och utbildning av romsk hälsokommunikatör har Luleå genomfört ett antal aktiviteter för att öka intresset för hälsofrågor, stärka tilliten till kommunen och bidra till förbättrad hälsa bland romska ungdomar upp till 30 år, bl.a. genom kulturella aktiviteter som sång, dans och film.

2014-04-04

8119-8112-2013

Kommunen har nyligen blivit förvaltningskommun för finska och en samordnare anställdes under hösten. En kontakt är etablerad mellan pilotverksamheten och samordnaren.

Linköping

Linköpings kommun har haft modersmålsundervisning i romanes sedan många år. I kommunen finns modersmåls lärare i romani chib i årskurs 1-9. Kommunen har även modersmålsundervisning i gymnasiet där fem elever deltar. Biblioteken gör varje år bokbord och arrangerar lässtunder inför Förintelsens minnesdag men också andra högtider förknippade med romer och resande. Friluftsmuseet Gamla Linköping har arrangerat olika aktiviteter på temat historia, kultur och tradition. På kommunens hemsida www.linkoping.se finns ett antal dokument översatta till romani chib.

I pilotverksamheten har ett projekt drivits ”Alla barns berättelser” som syftar till att stötta den romska kulturen och bidra till uppbyggandet av litteratur som speglar romska barn. Böckerna är avstämda med Skolverket och kommer att kunna beställas nationellt.

Göteborg

En handlingsplan för nationella minoriteter, däribland den romska minoriteten, har under året tagits fram för Göteborgs Stad. Handlingsplanen är på remissrunda och beslut i frågan förväntas innan sommaren 2014. Planen har tagits fram under regelbunden dialog med samtliga minoritetsgrupper och har fokus på insatser i stadens verksamheter som syftar till att säkerställa att staden lever upp till minoritetslagstiftningen.

En utgångspunkt är att arbetet ska systematiseras och integreras i kommunens ordinarie strukturer och processer. Staden har insatser för att främja och öka synligheten för de nationella minoritetskulturerna. Som exempel kan nämnas inköp av litteratur och tidskrifter med information om nationella minoriteter till bibliotek och skolbibliotek, förstärkta former av bidrag till de nationella minoriteterna för utåtriktade kulturella aktiviteter och olika insatser för uppmärksammande och informationsspridning kring nationella minoriteter inom staden och dess olika kulturinstitutioner.

Helsingborg

Kulturförvaltningen, som är samordningsansvarig för minoritetsfrågan i Helsingborgs stad, är än så länge inte kopplad till pilotverksamheten och ingår inte i projektorganisationen.

Romer är den tveklöst största nationella minoritetsgruppen i Helsingborg. Sett ur den synvinkeln finns det klara motiv för insatser med tydlig inriktning på romer. Helsingborgs stad beskriver i årsrapporten att det är svårt att grunda arbetet i kommunen utifrån minoritetspolitiken eftersom det är många som inte känner till

2014-04-04

8119-8112-2013

den. Helsingborg försöker dock tänka utifrån minoritetspolitiken i det romska inkluderingsarbetet.

Malmö

Under 2013 påbörjades en dialog mellan kommunalråd och romer i Malmö gällande utformande av en handlingsplan för den nationella minoriteten romer. Under ett möte med ansvarigt kommunalråd i december 2013 framförde den romska gruppen att romerna vill att Romskt informations- och kunskapscenter ska ansvara för framtagandet av en sådan handlingsplan/policy. Detta beror i stor utsträckning på polisens registrering av romer och det förlorade förtroendet för majoritetssamhället och dess institutioner.

RIKC arbetar kontinuerligt och systematiskt med att öka den romska befolkningens inflytande och delaktighet i frågor som berör dem. Allt arbete grundar sig i minoritetslagstiftningen, i möte med tjänstemän och skolpersonal upplyser och belyser RIKC kontinuerligt innehållet i samt innebörden av minoritetslagstiftningen. Vad gäller skyddet av minoritetsspråk främjas det genom RIKC arbete inom skolan samt nätverk av romska föreningar och modersmåls lärare. Gällande kultur är detta ett område som inte går att separera från övriga livssfärer. RIKC arbete kring detta genomsyrar de möten med skola, socialtjänst och andra tjänstemän som RIKC deltar på inom kommunen. Vidare samverkar RIKC med Kulturförvaltningen och har därmed möjlighet att påverka strategiska beslut, samt att RIKC stöttar ett antal föreningar som bedriver verksamhet kopplad till kultur.

3.3. Romsk delaktighet och inflytande

Pilotkommunerna ska säkerställa lokal romsk delaktighet och lokalt romskt inflytande i utvecklingsarbetet. Delaktighet och inflytande kan å ena sidan vara ett utvecklat samråd i relation till minoritetslagstiftningen men kan å andra sidan vara att ta med romer i det kommunala utvecklingsarbetet, som anställda eller som sakkunniga i arbetsgrupper.

Flera projektsamordnare i pilotkommunerna är romer. Detta kan i och för sig vara en del av inkluderingsprocessen. Det finns ett stort förtroende för projektsamordnarna bland de romska representanterna som är involverade i projektet vilket skapar en första grund för att överbygga den misstro som finns både bland romer och i majoritetssamhället. Den dubbla roll som flera projektsamordnare har genom att både vara representanter för den romska gruppen och samtidigt representera tjänstemännen i en kommun kan dock vara svår, när olika tolkningar av prioriteringar ska göras och beslut ska fattas.

Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) har beviljats medel från regeringen för att driva ett projekt som innebär att stödja pilotkommunerna i arbetet med att utveckla kvalitativa och systematiska samråd med romer. Under året har projektet utvecklats till att uppnå en struktur i respektive deltagande kommun som präglas av att samråd blir en del av kommunens styrning. Grunden i utvecklingsarbetet är att alla målgrupper och intressenter som berörs av uppdraget involveras i att bidra med förslag och idéer för att utforma ett förslag till hur kvalitativt och

2014-04-04

8119-8112-2013

systematiskt samråd kan utformas. Mottagare av förslaget är den politiska nivån i kommunen som har att ta formell ställning till det.

En gemensam arbetsgrupp med romer och kommunala tjänstemän ska skapas för att tillsammans utforska olika perspektiv och genom dialog komma fram till godtagbara lösningar för alla berörda. Att uppnå konsensus omkring ett förslag är det optimala resultatet. Pilotkommunerna har erbjudits stödet och för de som önskar delta kommer projektet att genomföras under 2014 och 2015.

Under 2013 har frågan om arvodering till romer som deltar i pilotkommunernas arbete varit en omtvistad fråga. Kommunerna har olika definitioner på råd och samråd samt vad som menas med delaktighet i utvecklingsarbetet. Ibland har frågan gällt samråd och ibland deltagande i kommunens olika grupperingar, t.ex. styrgrupp. Delaktighet och inflytande är en av de mest centrala delarna i strategin. Det är Länsstyrelsens uppfattning att framgången med att utveckla samråd och delaktighet i utvecklingsprocessen för den romska gruppen är avgörande för om satsningen ska bli framgångsrik.

I dagsläget finns dock en inbyggd obalans i makt över processerna. Kommunens tjänstemän arbetar med frågan dagligen medan romerna kan delta vid enskilda möten. De deltagande romerna behöver dessutom lägga mycket tid på att informera och förankra arbetet hos andra romer i kommunen, vilket kommunen ofta efterfrågar. Även i detta arbete behöver rollerna tydliggöras. Samråd och deltagande i utvecklingsarbetet kan vara olika saker och det kan vara nödvändigt att rekrytera romska sakkunniga i det operativa arbetet parallellt med nödvändigheten att utveckla samråden. En särskild satsning på att bygga upp den romska civila organiseringen kan vara ett led i att stärka romernas ställning i kommunerna, men då behövs särskilda medel riktas för just detta ändamål.

3.3.1. Pilotkommunerna

Luleå

I Luleå kommun finns sedan tidigare ett samrådsförfarande mellan kommunen och de nationella minoriteterna. Ett antal gånger per år träffas utsedda företrädare för de olika minoritetsgrupperna och kommunala tjänstemän på olika nivåer i kommunen för att samråda enligt det lagkrav som finns, dels på central nivå och dels inom Barn och ungdomsförvaltningen och socialtjänstförvaltningen. Diskussioner har initierats hur arbetet ska utvecklas framöver.

I Luleå är gruppen engagerade, organiserade romer är förhållandevis liten och trycket blir därför stort på några få att finnas med i alla sammanhang. En hög grad av romsk delaktighet har dock åstadkommit i de operativa insatser som genomförts genom täta kontakter med brobyggarna, romsk representation i projektgruppen och många informella kontakter. Däremot finns behov av att på högre nivå i systemet se över hur vi ska öka graden av romskt inflytande. Det är ett område som kommer att kräva stort engagemang för att komma till rätta med.

2014-04-04

8119-8112-2013

Kommunrepresentanterna från samtliga involverade förvaltningar uttrycker stort behov av att komma i kontakt med fler romer för att kunna ha dialogmöten eller andra typer av aktiviteter där romer kommer till tals.

Linköping

I Linköpings gavs en föreningsutbildning med start 2011. Efter det har kommunen fortsatt med samlingar för enskilda aktivister för att dela kunskap kring hur kommunen såväl som det svenska samhället fungerar. Sedan tidigt 2000-tal har ett antal strukturerade möten av samrådsliknande karaktär hållits utifrån en önskan från romerna. Dessa har genomförts tillsammans med politiker och tjänstemän. Kontinuerlig dialog hålls med de olika föreningar såväl som med enskilda aktivister som finns i kommunen.

Göteborg

Det Romska rådet i Göteborg är en sammanslutning av romer i staden som har utvecklats till att bli stadens samrådspart för pilotprojektets genomförande. Det Romska rådet består av 15 medlemmar och dessa har rekryterats från fyra av de fem undergrupperna som utgör den nationella minoriteten romer. Den 25 april 2013 beslutade kommunfullmäktige att bevilja kommunalt arvode till Romska rådets medlemmar för de samrådsmöten som sker inom ramen för pilotprojektet. Rådet sammanträder ca en gång per månad tillsammans med tjänstepersoner från staden. Rådet bereder frågor och kan ta initiativ till förslag som är viktiga för romerna i Göteborg. Rådet har en jämn fördelning mellan kvinnor och män och har även en bred åldersfördelning för att inkludera så många olika perspektiv som möjligt.

Göteborgs kommun har låtit det romska rådet kommentera årsrapporten och har bilagt deras kommentarer. Rådet skriver bl.a. följande: Rådet anser att tjänstemännen har för stor inverkan och påverkan på pilotkommunsprojektet. Romska rådet sitter med på samrådsmöten 1 ggr/mån och har nu själva två egna romska rådsmöten per månad. ”Vi romer är inte reellt med i de olika beslutsprocesserna eller har tillräckligt inflytande och används inte som sakkunniga. På enbart ett samrådsmöte hinner vi romer inte med i arbetet och frågorna kastas bara upp i luften.”

Helsingborg

I Helsingborg finns sedan tidigare en etablerad kontakt med romer, dels via individuella kontakter och dels via föreningslivet. Det finns även ett romaråd med romska företrädare från olika romska grupper i Helsingborg. Romer är representerade i flera delar av projektorganisationen. Två representanter från Helsingborgs romaråd ingår i styrgruppen. I processgruppen, som hanterar operativa frågor, ingår två föreningsrepresentanter och två representanter från romarådet. Helsingborgs stad bjuder även in romer till romska stormöten 3 gånger per år. Helsingborg pekar dock på att det finns stora utmaningar att nå hela gruppen och försöker fortfarande hitta metoder och strukturer för att möjliggöra romernas delaktighet och inflytande på alla plan och nivåer.

Malmö

Förankring sker kontinuerligt hos målgruppen genom bl.a. telefon- och mailkontakt och genom möten med individer, aktiva föreningar bjuds in till informationsmöten. Till de större informationsmötena bjuds samtliga aktiva romska föreningar i Malmö in samt individer som i olika sammanhang varit aktiva och visat intresse för pilotverksamheten. Under året har man haft ca 5 stormöten. Föreningarna är aktiva inom olika delar av föreningslivet och når därmed även ut till en bred målgrupp och bidrar med varierande perspektiv i olika frågor. En del förankring sker i mindre formella sammanhang, t.ex. i samband med möten, besök eller samtal som berört andra frågor men där utrymme har funnits för att informera om och diskutera pilotprojektet.

Efter polisens registrering av romer har den romska befolkningen i Malmö uttryckt stark frustration och besvikelse över tystnaden och den bristande reaktionen från politiker. Att i dagsläget utveckla plattform för möten mellan myndigheter/majoritetssamhället och den romska minoriteten är av denna anledning problematisk. Det första steget som romer krävt är att statsapparaten svarar på de frågor som ställts samt agerar utifrån detta.

3.4. Strukturellt långsiktigt arbete

För att säkerställa en långsiktighet i det strategiska arbetet ska pilotkommunerna arbeta fram hållbara lösningar för att minska förtroendegapet och bristerna i mänskliga rättigheter för romer inom ordinarie kommunal förvaltningsverksamhet. I villkoren för pilotkommunerna anges det att bidraget ska användas för att bygga upp en struktur eller motsvarande långsiktig lösning i den kommunala förvaltningen för att förbättra romers tillgång till deras rättigheter inom framför allt områdena utbildning, arbete, hälsa och social omsorg i samråd med relevanta myndigheter och vad gäller hälsa även med landstingen.

Uppgiften att dokumentera, synliggöra och överlämna projektets erfarenheter och lärdomar är på många sätt den mest centrala för att projektets resultat ska få långsiktig effekt. Det övergripande överlämnandet in i befintliga strukturer kan sägas vara ett delat ansvar för ägare, styrgrupp och projektledare. För att fungera optimalt är det nödvändigt att samtliga delfunktioner är medvetna om vilka roller de har i projektorganisationen och vilket ansvar som följer med de olika rollerna.

Allt mer forskning visar på att förhållandet mellan ägarskap, styrning och projektledning är avgörande för om ett utvecklingsarbete ses som framgångsrikt. Otydlighet i dessa funktioner eller en avsaknad av dem, menar forskare kan förklara bristen på långsiktiga effekter av många genomförda projekt och satsningar. Länsstyrelsen menar att pilotkommunerna behöver utveckla det systematiska arbetet för att nå långsiktighet i de aktiviteter som kommit igång. Kommunerna behöver tydliggöra var ansvaret för olika uppgifter ligger i arbetet med att säkerställa romers rättigheter. Annars finns risk att satsningen inte överlever efter det att det finansiella stödet försvinner.

2014-04-04

8119-8112-2013

Pilotverksamhetens externa utvärderare påtalar också detta och menar att det generellt finns litet fokus på hur pilotprojekten ska bli långsiktigt hållbara delar av ordinarie verksamheter, trots att detta är ett centralt mål för den nationella strategin. Inom varje pilotkommun genomförs mängder av olika aktiviteter, vilket innebär att driften av själva projekten generellt sett fungerar väl, men det finns inte beskrivet hur de kan leva kvar efter projektens slut.

Det är angeläget att skapa strukturer för hur resultat och erfarenheter från projekten kan integreras i ordinarie verksamheter. I pilotkommunerna saknas generellt en utvecklingsorganisation där samtliga resultat och lärdomar från projektet integreras i ordinarie verksamhet och på så sätt får en direkt påverkan på tjänstemännens dagliga arbete.

3.4.1. Pilotkommunerna

Luleå

Luleå kommun har en styrgrupp bestående av förvaltningschefer från fyra förvaltningar, ordförande är Arbetsmarknadsförvaltningens chef. En projektledare finns anställd sedan hösten 2012 och kommunen har anställda romska brobyggare. En processgrupp finns från ett flertal förvaltningar som stöd i det operativa arbetet.

Styrgruppen har ett långsiktighetsperspektiv i sina beslut och det finns en önskan att det kommunala uppföljningssystemet ska användas för att dokumentera och följa upp arbetet. Svårigheten är att systemet är linjebaserat och att det därmed är svårt att följa upp helheten i pilotverksamheten, som spänner över flera verksamhetsområden. Alla inblandade kommunala tjänstemän samt de romska brobyggarna är fullt införstådda med att arbetet förväntas vara långsiktigt och utföras inom befintliga strukturer. Luleå har under 2013 arbetat med att åstadkomma romsk delaktighet och inflytande som en bas i en struktur för det vidare arbetet. Luleå påpekar i sin lägesrapport vikten av att både göra konkreta insatser som direkt påverkar romers liv här och nu parallellt med ett mer strukturellt, strategiskt arbete.

Metoderna som överlag används i det kommunala arbetet för att främja romers möjligheter till arbete, utbildning och hälsa handlar om kompetenshöjning genom föreläsningar, genom Arbetsförmedlingens webbutbildning med tillhörande seminarier, olika evenemang och personliga möten. I de flesta av insatserna deltar någon av brobyggarna.

Inom områdena utbildning, arbete och hälsa har metodutvecklingsarbetet kommit igång under 2013. Genom täta personliga kontakter och utbildning om romers situation hos personal ökar förståelsen för att gruppen har stort behov av särskilningslösningar. Arbetsmarknadsförvaltningen gör i dagsläget en stor verksamhetsöversyn med en övergripande processkartläggning utifrån förvaltningens målgrupper för att förbättra flödet mellan de olika verksamheterna

2014-04-04

8119-8112-2013

och i processerna. Barn och Ungdomsförvaltningen arbetar med familjer via brobyggaren och gällande hälsa har ett par möten ägt rum mellan kommunen, brobyggarna och personal från en hälsocentral dit många romer söker sig. Personalen på hälsocentralen efterfrågar ökad kunskap om romers kultur och historia för att ytterligare förbättra sitt mottagande och öka förståelsen för kulturkrockar som ibland uppstår.

Ett utvecklingsarbete har inletts för att hitta former för den övergripande dokumentationen och uppföljningen i samklang med den befintliga strukturen. Stadsbyggnadskontoret har lagt in pilotarbetet i systemet och Barn- och ungdomsförvaltningen har ansökt om egna budgetmedel för pilotverksamheten inom sin förvaltning och implementerar redan idag arbetet med inkludering av romer i skolornas övriga arbete med likabehandling. Fritidsförvaltningen har en stående informationspunkt på sina verksamhetsmöten för att arbetet ska finnas med kontinuerligt för att nämna några exempel. Samtligt får anses höra hemma i den ordinarie strukturen och visar att frågan kommit upp på dagordningen på ett helt annat sätt än tidigare och därigenom blir mer och mer prioriterad.

Linköping

Linköping kommuns arbete utgår från Vårt Nygård, en centralt belägen lägenhet i ett av Linköpings områden där det bor många romer. Vårt Nygård arbetar utifrån målgruppens behov och utformar därefter arbetsgrupper. När det uppkomna problemet är åtgärdat upplöses arbetsgruppen. Vårt Nygårds arbete inom romsk inkludering riktar sig främst till barn, ungdomar i grundskolan och deras familjer för att motivera till skolgång, utbildning och meningsfull fritid. Målgrupp är familjer i socialt och ekonomiskt utanförskap. Det primära uppdraget är att; -stötta för motivation till skolgång, vidareutbildning och meningsfull fritid, -ge stöd till familjer i socialt utanförskap, -arbeta med att motverka motsättningar mellan barn och ungdomsgrupper.

Romska brobyggare finns anställda på Vårt Nygård samt på Jobb- och Kunskapstorget.

Det pågående arbetet är dokumenterat i en projektplan. Vidare dokumenteras arbetet i Linköpings kommuns verksamhetsberättelse och verksamhetsplan. Brobyggaren på Jobb- och Kunskapstorget har själv dokumenterat sina introduktionsmånader för att på så sätt kunna beskriva enhetens olika arbetsområden. Brobyggarna stationerade i de fyra skolorna dokumenterar de gruppaktiviteter som görs i samverkan. I och med detta arbete bidrar brobyggarna till utveckling av metoder i projektet.

Göteborg

Göteborgs stad har en styrgrupp som består av representanter från Stadsledningskontoret, SDF Östra Göteborg, Vuxenutbildningsförvaltningen och Förvaltnings AB Framtiden. Dessutom ingår representanter från Västra Götalandsregionen och Arbetsförmedlingen i styrgruppen. Under 2013 bildades

2014-04-04

8119-8112-2013

också en politisk referensgrupp med en representation från samtliga politiska partier i kommunstyrelsen. Romska rådet deltar med två representanter. En samordnare för pilotverksamheten finns på plats sedan januari 2013 och det finns brobyggare anställda i staden sedan december 2012.

Under 2013 har s.k. temagrupper bildats där representanter från Romska rådet, utifrån intresse och kompetens, träffar tjänstepersoner från staden med verksamhetsansvar för olika områden. Under 2013 har temagrupperna omfattat följande områden:

- Skola/Utbildning
- Socialtjänst/Boende
- Kultur

I temagrupperna ska man ta itu med sådana frågeområden som romerna själva definierar som prioriterade och inom vilka romer är i behov av stödjande aktiviteter från kommunens sida. Temagrupperna har bland annat behandlat brobyggarnas arbete i skolan, modersmålsundervisningen, romers bristande tillit till socialtjänsten, bostadsdiskriminering och kulturella aktiviteter.

Temagrupperna har även tagit tag i viktiga frågor såsom strukturell diskriminering, minoriteters rättigheter, bemötande, ömsesidig information och gemensamt lärande. Detta är frågor som kan vara svåra att fånga och framförallt göra något åt i det korta perspektivet. Grupperna konstaterar helt korrekt att inga nya resurser har tilldelats verksamheterna som hade kunnat påskynda implementeringsprocesserna.

Helsingborg

Utvecklingsarbetet med romsk inkludering i Helsingborg stad sker inom socialförvaltningens kvalitets- och resultatutvecklingsenhet och ingår som en del av socialförvaltningens generella strävan att förbättra kvalitet. Gemensamma problemställningar identifieras, analyseras med sikte på förslag på förändring. Detta sker i integrerade grupper mellan romer och socialförvaltningens personal. Projektet lyder direkt under socialdirektören och det finns en processledare som ansvarar för det operativa arbetet. Det finns fyra brobyggare anställda i skolan och en brobyggare inom socialtjänsten.

Socialförvaltningen har utformat en projektplan. Av denna framgår att det interna målet är att anpassa verksamheten och dess tjänster till romernas behov då romerna inte upplever dem som tillgängliga. Socialförvaltningen tänker sig att utvecklingsarbetet långsiktigt måste utgöra en viktig del av förvaltningens strävan för bättre kvalitet och resultat

När det gäller hälsa har kommunen under 2013 arbetat med romska hälsokommunikatörer. Samverkande partner har varit Utvecklingsnämndens förvaltning, Region Skåne, och Länsstyrelse Skåne. Hälsokommunikatörerna har tillhört Vårdcentralen Drottning men utgått från Utvecklingsnämndens

2014-04-04

8119-8112-2013

förvaltning. Satsningen har gett goda resultat, dock krävs det en förlängning av kommunikatörernas arbete för att de ska kunna implementeras och bli långsiktigt. Satsningen avslutades då det finansiella stödet från regeringen uteblev.

Dokumentationen av arbetet görs av respektive förvaltning/myndighet. Alla möten protokollförs. Protokollen och andra dokument såsom kommunikationsplanen och aktivitetsplanen sparas i en gemensam databas. Brobyggarna dokumenterar sitt arbete i dagboksform. Kontinuerlig uppföljning med sin chef, som gör analys utifrån insatser. Hälsokommunikatörernas arbete har dokumenterats och utvärderats.

Malmö

I Malmö är pilotverksamheten en utveckling och förstärkning den ordinarie verksamheten Romskt informations- och kunskapscenter (RIKC). RIKC rapporterar pilotverksamheten till Vårhjälpavdelningen stadskontoret utifrån deras rapportform fyra gånger per år, samt i RIKC årsrapport till Sociala resursnämnden och Kommunstyrelsen. Arbetsprocessen följs även genom och utifrån aktivitets- och handlingsplanen, som kontinuerligt uppdateras.

Pilotverksamheten fokuserar på insatser inom huvudområdena Arbetsmarknad, Utbildning, Social omsorg, Samverkan och hållbara förvaltningsstrukturer, Bostadsmarknad och Hälsa

RIKC väljer ut samverkanspartners utifrån de behov som finns bland den romska minoriteten i Malmö. Det finns svårighet att få den romska frågan prioriterad, många hänvisar till likabehandling och är således ovilliga att göra särskilda satsningar riktade till den romska minoriteten. RIKC samarbetar med Malmö mot diskriminering i diskrimineringsärenden. Man har även inlett ett samarbete med Polisens hatbrottsgrupp i Malmö, samt en kompetensutveckling av poliskåren i Malmö. Detta syftar till att på lång sikt minska diskriminerande praktiker och bygga upp förtroende mellan polisen och den romska befolkningen.

På arbetsmarknadsområdet utvecklas för närvarande ett arbete med en romsk "pilotgrupp" med målet att nå anställning. Anställningen subventioneras av Arbetsförmedlingen och Jobbmalmö och kommer att sträcka sig över minst ett år.

Metoden för att uppfylla effektmålen för utbildning är att främja och underlätta införandet av en interkulturell dialog mellan de berörda parterna dels i enskilda ärenden, dels genom kompetensutveckling av personal.

Något som varit en nyckelfaktor i genomförandet av arbetet med pilotverksamheten är det växande nätverk som har etablerats; lokalt, regionalt och nationellt. Detta har varit möjligt till stor del på grund av att RIKC redan var en etablerad verksamhet när projektet startade. Att centret är en kommunal verksamhet bidrar till ett ökat förtroende från andra kommunala och statliga verksamheter. Centret når därmed nyckelpersoner med stort inflytande och kan på så vis påverka samhällsliga strukturer.

2014-04-04

8119-8112-2013

Malmö poängterar att den form för institutionell förankring som RIKC utgör är essentiell för att kunna arbeta rättighetsbaserat, strategiskt och långsiktigt. Malmö rekommenderar därför att regeringen möjliggör institutionell förankring för arbete med den romska frågan utifrån konceptet "Malmö modellen" i de kommuner där behovet finns.

3.5. Brobyggare

De fem pilotkommunerna har kunnat ansöka om särskilda medel för att anställa s.k. brobyggare. Brobyggare är kvinnor och män med romsk språk- och kulturkompetens som ska fungera som länk mellan romska familjer och förskola och skola. Brobyggare kan även stödja barn och elever i förskola förskoleklass och grundskola. Göteborgs kommun har tre brobyggare, Helsingborgs kommun har fem, Linköpings kommun har fyra och Luleå kommun har tre. Malmö stad har inga brobyggare inom ramen för denna satsning.

I april 2012 fick Arbetsförmedlingen i uppdrag att medverka i pilotverksamheten. Uppdraget är nationellt men har ett särskilt fokus på de fem pilotkommunerna. Arbetsförmedlingen ska sprida information och kunskap bland romer i pilotkommunerna om den service och det stöd som Arbetsförmedlingen kan erbjuda. Arbetsförmedlingen ska även säkerställa att arbetssökande romer ges den hjälp de behöver. Arbetsförmedlingen har anställt fem så kallade brobyggare med romsk språk- eller kulturkompetens (en brobyggare per pilotkommun).

Pilotkommunerna och Arbetsförmedlingen konstaterar var för sig att brobyggjarrollen är svår. Uppdraget är otydligt och mandatet skiftar beroende vem som är huvudman och vem som har arbetsgivaransvaret. Dessutom upplevs titeln svårtolkad. En gemensam översyn kring rollen, förväntningar, mandat, förutsättningar och titulatur bör göras framöver i syfte att utveckla metodiken och för att sprida goda exempel till övriga kommuner.

3.5.1 Skolverket

Statens skolverk har i uppdrag att se till så att lämplig utbildning görs tillgänglig för att utbilda brobyggarna. Syftet med utbildningen är att bidra till att förbättra den romska minoritetens utbildningssituation. Utbildningen ska inriktas mot frågor som behandlar barns och elevers lärande och utveckling samt kommunikation och samverkan mellan barn, elever, föräldrar och andra vuxna.

Skolverket har överenskommit med Södertörns högskola att anordna brobyggjarutbildningen. Utbildningen startade i december 2012 med åtta studerande och under höstterminen 2013 anslöt ytterligare åtta studerande.

2014-04-04

8119-8112-2013

Skolverket anger att kommunerna generellt är nöjda med utbildningen men att förväntningar från romska föräldrar och från skolorna är för stora. Till exempel flyttas elevers undervisning i för hög grad från lärare till brobyggare.

De studerande beskriver att de nya kunskaperna från utbildningen kan användas i arbetet i hemkommunen. Kunskaperna ger dem ökad trygghet i arbetet med lärare och föräldrar. Det finns dock ett behov av en tydligare arbetsbeskrivning av rollen. Detta skulle bl.a. bidra till mer rimliga förväntningar från hem och skola. Kommuner, brobyggare, Skolverket och kursansvariga kommer att bjudas in av Länsstyrelsen under hösten 2014 till ett möte som syftar dels till erfarenhetsutbyte men också till att ta fram ett gemensamt underlag vad rollen kan och bör innehålla.

3.5.2 Arbetsförmedlingen

Arbetsförmedlingens brobyggare har fokus på arbetsmarknad och ska fungera som ett stöd mellan romer och Arbetsförmedlingen. De ska även vara romer behjälpliga utifrån individuella förutsättningar och behov. De samarbetar med arbetsförmedlare för att säkerställa ett individuellt stöd. Arbetsförmedlingen har uppmärksammat att kvinnors resultat gällande exempelvis praktik och arbete är sämre än männens. Arbetsförmedlingen behöver därför tydliggöra jämställdhetsperspektivet i det fortsatta arbetet inom pilotverksamheten.

Arbetsförmedlingen har i uppdrag att samarbeta med berörda myndigheter och pilotkommuner. Samarbetet har kommit olika långt i pilotkommunerna. Arbetsförmedlingen kan se att de kommuner som arbetat för romsk inkludering innan de blev utvalda till pilotkommun har kommit längre i samarbetet. Det arbete som görs inom Arbetsförmedlingens uppdrag för romsk inkludering följer detta mönster.

Arbetsförmedlingen ska även göra insatser för att det inom myndigheten finns kunskap om romer som nationell minoritet. Arbetsförmedlingen fortsätter därför att sprida utbildningspaketet "Jämlikhet för romer på arbetsmarknaden" där bland annat en webbaserad utbildning ingår. Under 2013 har drygt 500 personer internt tagit del av webbutbildningen.

Brobyggarfunktionen har varit en framgångsfaktor inom Arbetsförmedlingens uppdrag för romsk inkludering. Det råder idag en stor efterfrågan på brobyggarna och de blir ofta kontaktade av romer från olika delar av landet. Det har också bidragit till att myndigheten haft möjlighet att tydligare belysa frågan om romers rättigheter. Arbetet inom pilotverksamheten är även viktigt för myndighetens generella förtroendearbete.

Arbetsförmedlingen ser dock vissa utmaningar med pilotverksamheten. Brobyggarna kan inte fatta beslut i enskilda ärenden. Detta informerar de

2014-04-04

8119-8112-2013

om vid den initiala kontakten med arbetssökande. Trots detta har det framkommit att brobyggarna ibland upplever att det finns förväntningar om att de kan påverka handläggningen. Det kan även finnas en risk att arbetet som sker i pilotkontoret, blir avhängigt den enskilda brobyggaren och att romer endast får ett förtroende för en brobyggare och inte för myndigheten i stort. Det finns olika typer av kommunala brobyggare, exempelvis med inriktning förskola, skola och arbete. Trots att brobyggarna har olika fokus finns risk att rollerna sammankopplas. Detta gäller i synnerhet det arbete som bedrivs inom pilotverksamheten.

Att rollerna sammankopplas kan bidra till brobyggarna tar på sig arbetsuppgifter som ligger utanför deras ansvarsområde. Arbetsförmedlingen kommer därför att fortsättningsvis använda begreppet kundresurs för myndighetens brobyggare. Arbetsförmedlingen kommer även att se över hur brobyggjarrollen kan renodlas och avgränsas för att i framtiden kunna använda den i större utsträckning.

3.5.3 Pilotkommunerna

Luleå

Luleå kommun anser att närvaron av brobyggare starkt bidrar till en icke-diskriminerande hållning från kommunens sida och ser det som en nödvändig förutsättning för att kunna åstadkomma tillgänglighet för romer till mänskliga rättigheter inom alla samhällsområden.

Samarbetet med Arbetsförmedlingens brobyggare har intensifierats under året vilket inneburit fyra tillgängliga brobyggare inom ramen för det kommunala arbetet. Arbetsförmedlingens brobyggare har exempelvis genomfört gemensamma seminarier inom ramen för Arbetsförmedlingens utbildningspaket ”Jämlikhet för romer på arbetsmarknaden”, riktade till Arbetsförmedlingens och kommunens personal.

Luleå kommun anger att man i dagsläget är beroende av att ha romska brobyggare anställda för att nå målpuppfyllelse. Det är en sårbar metod att vila arbetet på eftersom allt riskerar att avstanna om någon slutar. Vidare innebär satsningen på brobyggare att personer från en historiskt sett förföljd grupp med svag tillit till samhället ska arbeta för att strukturerna ska släppa in dem. Det kan lätt uppfattas av strukturen att ansvaret ligger på romerna själva och att kommunen blir passiv, även om intentionerna inte varit så från början. Tydligare ansvar behöver läggas på de offentliga aktörerna att själva förändra strukturen och arbeta bort diskriminering inom sina ansvarsområden.

Linköping

2014-04-04

8119-8112-2013

Totalt har Linköpings kommun sex romska brobyggare anställda, varav fyra deltar i brobyggartutbildningen. Linköpings kommun har romska brobyggare på samtliga tre grundskolor i området Skäggetorp och en på Nya Rydsskolan och en brobyggare finns heltid på Vårt Nygård.

I oktober 2013 anställdes en romsk brobyggare inom det kommunala Jobb- och Kunskapstorget. I arbetet ingår att förmedla kunskap om Jobb- och Kunskapstorget till målgruppen. Det ingår också att erbjuda kulturell kompetens till sina kollegor.

Genom att Linköpings kommun utökat antalet brobyggare inom skolan omfattas fler romska familjer av stöd. Även skolpersonalen får möjlighet till information och kunskap om romsk kultur och tradition liksom om komplexiteten att arbeta som brobyggare. Det är också viktigt att personalen å sin sida, lär sig tänka ”brobyggande” och att respektive roller och ansvar tydligt klargörs. Detta är en sida av inkluderingsarbetet där Linköpings kommun ser att det kanske inte till fullo funnits medvetande från start.

Det som kan upplevas som negativt är att brobyggarens uppdrag i vissa fall upplevts som oklart under den inledande processen. Kommunen önskar större samverkan med brobyggartutbildningen för att få innehållet kopplat till arbetsliv, arbetsmarknad, rådande förutsättningar såväl som förberedelse och insikt i hur kompletterande fortsatta studier kan ta vid. Frågan kring vilken titulatur de snart examinerade brobyggarna ska inneha bör också lyftas.

Göteborg

Fyra brobyggare finns anställda i Göteborgs stad i skolan. Samtliga med tillsvidareanställningar. Brobyggarna har bra kontakt med rektor, kurator/elevehälsopersonal och lärare samt med barnens föräldrar. Upplevelsen är att närvaron bland romska skolelever har förbättrats under året, men här finns mycket kvar att göra. Brobyggarna menar att barnens föräldrar känner sig mer trygga och fria i relation till skolan när det finns romsk-talande personal som de kan vända sig till.

Det kan konstateras att etableringen av brobyggarna skedde alltför hastigt och utan nödvändiga förberedelser. Många förutsättningar för arbetet vid respektive skola var inte klarlagda. En gemensam syn på ledning och styrning av verksamheten var helt enkelt inte på plats, vilket gav grogrund för förvirring och frustration hos de inblandade parterna. Successivt under året har respektive rektor blivit mer varse sitt ledningsansvar och har därigenom underlättat arbetsförutsättningarna.

Helsingborg

Brobyggarna i Helsingborgs kommun ingår i strukturen för skol- och fritidsförvaltningen. De arbetar med att informera skolledning och pedagoger samt elever om romsk kultur och historia. De arbetar även individuellt, med enskilda

2014-04-04

8119-8112-2013

elever för att förbättra de romska barnens resultat. De romska föräldrarna får också information om hur det svenska skolväsendet fungerar, samt får hjälp i kontakten med sina barns skola. Brobyggarna gör en viktig insats i att skapa goda kontakter och överbygga fördomar.

Utvecklingsnämndens förvaltning har under 2013 anställt en brobyggare med placering på Helsingborgs lärcentrum. Arbetet ska skapa en plattform för information och vägledning till studier. Brobyggaren finns tillgänglig på Lärcentrum, Navigatorcentrum (målgruppen 16-20 år) på Komvux Kärnan i Romaklassen. I samverkan med AF kommer också brobyggaren att vara delaktig vid informations- och inskrivningsmöten. Målet för brobyggaren är att hjälpa och stödja vuxna romer med information och kontakter för att få fler romer att vidareutbilda sig.

Malmö

Malmö stad har ingen brobyggare anställd i skolan och därmed ingen som deltar i brobyggarutbildningen. På RIKC har man samhällsvägledare som fungerar som ett slags brobyggare.

4. Romskt forum

Länsstyrelsen i Stockholms län söker ständigt efter att utveckla romsk delaktighet och inflytande i arbetet med strategin för romsk inkludering. Pilotkommunernas årsrapporter kompletteras därför av att Länsstyrelsen bjuder in romer till ett s.k. romskt forum. Inbjudan riktar sig till romer som är boende i pilotkommunerna och önskar att ta del av Länsstyrelsens samordnande uppdrag samt önskar bidra till utvecklingen av strategin för romsk inkludering. På mötena diskuteras aktiviteter inom strategin och kommunernas arbete. Mötet syftar till att få ta del av romernas upplevelser av pilotkommunernas arbete samt till erfarenhetsutbyte mellan romer i pilotkommunerna

24 mars 2014 genomfördes ett romskt forum. Mötet hade 13 romska deltagare från Luleå, Linköping, Göteborg och Helsingborgs kommun. Med på mötet var även pilotkommunernas samordnare från Göteborg och Helsingborg samt tre från Länsstyrelsen. Mötet inleddes med en presentation av SKL's projekt att utveckla kvalitativa och systematiska samråd. Därefter diskuterades Länsstyrelsens årsrapport och romernas erfarenheter av pilotverksamheten.

De synpunkter som gruppen önskade framföra var:

- Arbetet i såväl kommunerna som med hela strategin behöver fokusera mer på majoritetssamhällets misstro och fördomar mot romer, än på romers bristande tilltro till majoritetssamhället.

2014-04-04

8119-8112-2013

- Satsningarna på pilotkommunerna behöver villkoras. Kommunerna ska inte kunna tacka nej till t.ex. brobyggare, hälsokommunikatörer eller projekt om man ansökt att vara pilotkommun.
- Romskt delaktighet behöver tydliggöras till kommunerna. Kommunerna gör egna definitioner som missgynnar romskt deltagande. Samråden behöver utvecklas och romer behöver få mer makt i processen.
- Resurser behöver ges till romer/romska organisationer för att kunna vara delaktiga, men också så att romer kan informera andra romer om strategin och framför allt om rättigheterna.
- Romerna behöver ses som resurs i det strategiska arbetet såväl som att vara brobyggare till romska familjer och individer. Romer behöver finnas med som sakkunniga i det strategiska arbetet med romer.

Samtliga ansåg att det behövs någon i kommunen som driver den romska frågan. Utan en sådan resurs/person/tjänsteman upplevde gruppen att romska frågan blir bortprioriterad eller bortglömd. Man såg gärna att det fanns någon typ av center men om det inte finns sådana möjligheter är det ändå viktigt att det finns någon tjänsteman med ansvar för frågan. Gruppen föreslog att fler Länsstyrelser, eller likande organisationer på regional nivå, borde få ansvar att följa upp och granska kommunernas arbete med romska frågor.

Vidare ansåg man att det fanns en generellt dålig kunskap om romer och nationella minoriteter bland tjänstemän, på alla nivåer, och att det därför behövs mer kompetensutveckling i kommunerna. Gärna av romer själva.

5. Slutsatser för pilotverksamheten 2013

Den nationella strategin är inriktad på ett förstärkt genomförande och kontinuerlig uppföljning av romers tillgång till de mänskliga rättigheterna på lokal, regional och nationell nivå. Att romer i lägre grad har tillgång till mänskliga rättigheter än andra grupper ska ses som ett misslyckande för det offentliga, som genom den nationella strategin ska åtgärdas genom särskilda satsningar.

Erfarenheten hittills är att styrdokumentet har en svag koppling till de mänskliga rättigheterna där det offentliga är skyldighetsbärare och den romska gruppen rättighetsbärare. I kommunernas projektbeskrivningar finns någon eller några referenser till mänskliga rättigheter, men oftast genom en direkt hänvisning till regeringsstrategin och alltså inte kopplat till det egna arbetet. Aktiviteterna i kommunerna kan leda till att romer får bättre tillgång till sina rättigheter. Det finns dock en risk att åtgärderna är riktade till en grupp med problem snarare än uppfyllande av rättigheter.

Även i andra uppdrag är erfarenheten att det råder brist på fokus på rättigheter där gruppen riskerar att problematiseras ytterligare. Skolverket har genomfört en enkätundersökning i pilotkommunernas förskolor och skolor och konstaterar att

2014-04-04

8119-8112-2013

många skoledare förhåller sig passiva till det uppdrag som finns formulerat i skolans styrdokument, i språklagen och i lagen om nationella minoriter. Länsstyrelsen har liknande erfarenheter i de övriga uppdragen inom ramen för den romska strategin. Det offentliga har ofta svårt att överföra romers rätt till den egna verksamhetens skyldigheter vilket leder till att den strategiska förändringen uteblir.

Strategin för romsk inkludering är en del av minoritetspolitiken. Pilotkommunerna har till viss del kopplat pilotverksamheten till det kommunala minoritetsarbetet. Göteborgs kommun är förvaltningskommun sedan 2011 och Luleå kommun blev förvaltningskommun 2013. Malmö stad har lämnat en ansökan att bli förvaltningskommun.

En stark framgångsfaktor för ett lyckat minoritetsarbete är hur kommunen lyckas med att göra minoriteten delaktig i arbetet. Grundläggande i strategin är att allt arbete måste utvecklas i samråd med den romska gruppen. Samrådsfrågan är dock känslig. Det saknas ofta förståelse för varför samråd ska finnas och att det ofta hamnar på målgruppens bord att ta initiativ till samråd. Romernas möjligheter att delta i utvecklingsarbetet och i samråden är också begränsade i och med att de ekonomiska resurserna är små. För att åstadkomma delaktighet och inflytande på riktigt i pilotverksamheten är det Länsstyrelsens uppfattning att även romska organisationer behöver ekonomiskt stöd, antingen via kommunerna eller via annat statligt stöd för civil organisering.

Det finns en god grund för pilotkommunerna att ta fram fungerande metoder och arbetssätt för att skapa romsk inkludering. Det som behöver utvecklas kommande år är att skapa långsiktighet av de erfarenheter man gör nu. Det är nödvändigt att skapa struktur och rutiner kring hur lärdomar, erfarenheter, nätverk och uppbyggda samarbeten långsiktigt ska tas om hand i varje pilotkommun. Det finns en stor risk att det som byggs upp i pilotverksamheten är beroende av enskilda individers insatser, och av annat ekonomiskt stöd än kommunens egna resurser.

Brobyggarna beskrivs som en av de viktigaste insatserna av såväl kommunerna som Arbetsförmedlingen. En svårighet har dock hittills varit att definiera vad en brobyggare är. Det finns ingen kommunal titel eller struktur som talar om vad tjänsten ska innehålla och förväntningarna på brobyggarna från romer sträcker sig ofta långt utanför den enskilde brobyggarens möjlighet eller mandat att stödja. Om brobyggare ska kunna vara ett verktyg för det offentliga att romer (eller andra exkluderade grupper) får tillgång till sina mänskliga rättigheter behöver rollen förtydligas, gärna på nationell nivå.

Pilotkommunerna arbetar samtliga med att bygga upp nätverk med relevanta aktörer. Kommunerna uttrycker svårigheter att skapa samverkan med bl.a. Landsting och Regioner. I dagsläget finns en risk att pilotverksamheten blir lokal och att kopplingarna till de regionala och nationella myndigheterna inte följer med det övriga arbetet. Rättigheterna som ska tillgängliggöras är ofta beroende av ett

2014-04-04

8119-8112-2013

övergripande myndighetsarbete. Det finns därför anledning att se över kunskapsstödet till övriga myndigheter och regionala aktörer. I viss utsträckning sker detta inom ramen för det ordinarie arbetet med minoritetspolitiken, men det är tveksamt om det är tillräckligt. Exempel på sådant stöd kan vara länsstyrelsernas uppdrag med mänskliga rättigheter enligt instruktionen.